

อหิวาตกโรค (Cholera)

อหิวาตกโรค เป็นโรคติดต่อจากการรับประทานอาหารและน้ำที่ปนเปื้อนเชื้อแบคทีเรีย โรคนี้เป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศ มีผลกระทบต่อภาพลักษณ์ การท่องเที่ยว และการส่งออกอาหาร อหิวาตกโรคเป็นโรคติดต่อที่ต้องควบคุม ป้องกัน เพราะมีแนวโน้มแพร่ระบาดข้ามประเทศ จึงต้องแจ้งเรื่องต่อองค์การอนามัยโลก ภายใน 24 ชั่วโมง ตามกฎอนามัยระหว่างประเทศ พ.ศ. 2548

สาเหตุ เกิดจากเชื้อแบคทีเรียที่ชื่อว่า *Vibrio cholerae* serogroup O1 และ *Vibrio cholerae* serogroup O139 โดย Serogroup O1 จะมี 2 Biotype คือ Classical และ El Tor ซึ่งแต่ละ Biotype มี 3 Serotype คือ Ogawa, Inaba และ Hikojima สำหรับเชื้ออื่นที่ไม่ใช่ Serogroup O1 และ Serogroup O139 เรียกรวมว่า *Vibrio cholerae* non O1/non O139 ทำให้เกิดโรคกระเพาะหรือลำไส้อักเสบ เมื่อเชื้อ *Vibrio cholerae* serogroup O1 หรือ serogroup O139 เข้าสู่ร่างกายโดยการรับประทาน เชื้อจะเข้าไปเกาะอยู่บริเวณลำไส้เล็กและสร้างสารพิษ (Cholera toxin) กระตุ้นให้เกิดอาการท้องร่วงอย่างรุนแรง อุจจาระเป็นน้ำ สีน้ำตาลขาว ร่างกายสูญเสียน้ำ และเกลือแร่ อย่างรวดเร็วและรุนแรง ถ้าไม่ได้รับการรักษาอย่างทันท่วงทีอาจทำให้เสียชีวิตได้

การติดต่อ โดยการรับประทานอาหารหรือน้ำที่ปนเปื้อนเชื้อ โดยเชื้ออาศัยอยู่ในแหล่งน้ำโดยเฉพาะน้ำกร่อยและสัตว์ทะเลเช่น กุ้ง หอย ปู นอกจากนี้ผู้จําจระของผู้ป่วยหรือผู้ที่เป็นพาหะของโรค สามารถแพร่กระจายออกมาสู่สิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการระบาดสู่ผู้อื่นได้

ระยะฟักตัว ตั้งแต่ 2-3 ชั่วโมง ไปจนถึง 5 วัน เฉลี่ยประมาณ 2-3 วัน

อาการ มีได้ตั้งแต่ไม่แสดงอาการจนถึงอาการรุนแรง การติดเชื้อในกลุ่ม Classical มักทำให้เกิดโรคอาการรุนแรง ส่วนการติดเชื้อกลุ่ม El Tor ส่วนใหญ่ผู้ติดเชื้อไม่แสดงอาการของโรค ร้อยละ 20 ของผู้ติดเชื้อแสดงอาการโรคไม่รุนแรง มีเพียงร้อยละ 2-5 ที่มีอาการรุนแรง

- ผู้ที่ไม่มีอาการ จะเป็นแหล่งสะสมและแพร่เชื้อโรคไปสู่ผู้อื่นได้ เรียกว่า พาหะ
- ผู้ที่มีอาการไม่รุนแรง มักหายได้ภายใน 1 วัน หรืออย่างช้า 5 วัน มีอาการถ่ายอุจจาระเหลวเป็นน้ำ วันละหลายครั้ง แต่ปริมาณอุจจาระไม่เกินวันละ 1 ลิตร ในผู้ใหญ่อาจมีปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียนได้
- ผู้ที่มีอาการรุนแรง ระยะแรก มีท้องเดิน มีเนื้ออุจจาระมาก ต่อมาอุจจาระเป็นน้ำขาวเพราะมีเมือกและเซลล์เยื่อบุลำไส้ปนออกมา มีกลิ่นเหม็นคาว ไม่ปวดท้อง บางครั้งอุจจาระไหลพุ่งออกมาโดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว มีอาเจียนแต่ไม่คลื่นไส้ อุจจาระออกมากถึง 1 ลิตรต่อชั่วโมง และจะหยุดเองใน 1-6 วัน ถ้าได้สารละลาย

น้ำตาลเกลือแร่ชนิดชงอย่างเพียงพอ แต่ถ้าไม่ได้สารละลายน้ำตาลเกลือแร่ที่เหมาะสม จะมีอาการขาดน้ำอย่างรวดเร็ว เลือดมีความเป็นกรด การไหลเวียนของโลหิตช้าลง ลูกนั่งไม่ไหว ปัสสาวะน้อยหรือไม่มีเลย อาจมีอาการเป็นลม หน้ามืด จนถึงช็อก ไตวาย และถึงแก่ชีวิต

การเฝ้าระวังการดื้อยาของเชื้ออหิวาตกโรค ในห้องปฏิบัติการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข

ข้อมูลย้อนหลัง 3 ปี (พ.ศ. 2553-2555) ประเทศไทยพบเชื้ออหิวาตกโรค Serogroup O1 Biotype El Tor ทั้ง 3 Serotype คือ Ogawa, Inaba และ Hikojima (พบน้อยมาก) ส่วน Serogroup O139 พบน้อยมาก ผลการทดสอบความไวของเชื้อต่อยาต้านจุลชีพ 6 ชนิด คือ Ampicillin, Chloramphenicol, Ciprofloxacin, Cotrimoxazole, Norfloxacin และ Tetracycline พบว่า

- เชื้อ *Vibrio cholerae* O1, El Tor, Ogawa ดื้อยา Cotrimoxazole ร้อยละ 97.7 และ Tetracycline ร้อยละ 94.7
- เชื้อ *Vibrio cholerae* O1, El Tor, Inaba ดื้อยา Cotrimoxazole ร้อยละ 99.1
- เชื้อ *Vibrio cholerae* O1, El Tor, Hikojima ดื้อยา Cotrimoxazole และ Tetracycline ร้อยละ 100
- เชื้อ *Vibrio cholerae* O139 ไม่ดื้อยาที่ทดสอบ

การรักษา ต้องรักษาอย่างทันด่วนที่ด้วยการให้สารละลายน้ำตาลเกลือแร่ ในปริมาณที่พอเพียงเพื่อแก้ไขภาวะเลือดเป็นกรดและภาวะโปแตสเซียมในเลือดต่ำ สำหรับผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรงให้สารละลายน้ำตาลเกลือแร่ทางหลอดเลือดทันที จนกระแสน้ำไหลเวียนดีขึ้น จึงเปลี่ยนมาให้ทางปาก

การพิจารณาเลือกชนิดของยาปฏิชีวนะในการรักษา ควรใช้ข้อมูลเฝ้าระวังการดื้อยาของเชื้อทางห้องปฏิบัติการเพื่อทราบแนวโน้มการดื้อยาประกอบการพิจารณา เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อดื้อยา ปัจจุบันการเลือกยาที่เหมาะสม (First drug of choice) ในผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรง จะช่วยลดระยะเวลาอาการของโรคให้สั้นลง ลดการสูญเสียน้ำ ตลอดจนลดระยะเวลาของการแพร่กระจายเชื้อ

แนวทางการการใช้ยาปฏิชีวนะ

- ในเด็ก ให้ Doxycycline 5 มก./กก./วัน นาน 5 วัน หรือ Norfloxacin 10-20 มก./กก./วัน นาน 5 วัน หรือ Ciprofloxacin 10-20 มก./กก./วัน นาน 5 วัน
- ในผู้ใหญ่ให้ Doxycycline ครั้งละ 100 มก. วันละ 2 ครั้ง นาน 3 วัน หรือ Tetracycline ครั้งละ 500 มก. วันละ 4 ครั้ง นาน 3 วัน หรือ Norfloxacin ครั้งละ 400 มก. วันละ 2 ครั้ง นาน 3 วัน หรือ Ciprofloxacin ครั้งละ 500 มก. วันละ 2 ครั้ง นาน 3 วัน

การป้องกัน

1. ล้างมือให้สะอาดทุกครั้งก่อนปรุงอาหาร ก่อนรับประทานอาหาร และหลังใช้ห้องน้ำห้องส้วม
2. ดื่มน้ำและรับประทานอาหารที่สะอาด ปรุงสุกใหม่ๆ หลีกเลี่ยงการรับประทานอาหารทะเลสุกๆ ดิบๆ อาหารหมักดอง อาหารที่ปรุงทิ้งไว้นานๆ
3. ภาชนะที่ใช้ในการกินและดื่ม ต้องทำความสะอาดและเก็บไว้ในที่สะอาด มิดชิด
4. ไม่วางอาหารที่ปรุงสุกแล้วปะปนกับอาหารดิบอีก เพราะอาหารที่สุกอาจปนเปื้อนเชื้อโรคได้
5. ถ่ายอุจจาระลงในห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะ ไม่เทอุจจาระ ปัสสาวะและสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำคลอง หรือทิ้งเรี่ยราด

สามารถส่งตัวอย่างตรวจวินิจฉัยยืนยันเชื้ออหิวาตกโรค ตรวจหาสารพันธุกรรม (enterotoxin genes) และทดสอบความไวของเชื้อ ด้วยวิธีมาตรฐานที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ISO 15189 ได้ที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ จ.นนทบุรี

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข